

УДК:636.2

Гурська І. С., к.е.н. ©*Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України**«Бережанський агротехнічний інститут», м. Бережани***СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МОЛОЧНОГО
СКОТАРСТВА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ
ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

У статті проаналізовано сучасний стан молочного скотарства, визначено основні напрями розвитку галузі в умовах ринкових трансформацій.

Ключові слова: *молочне скотарство, виробництво молока, поголів'я, продуктивність корів, ефективність, інвестиції, конкурентоспроможність.*

Вступ. У формуванні продовольчої безпеки країни важливе місце займає розвиток молочного скотарства. В останні роки внаслідок об'єктивних і суб'єктивних причин функціонування галузі молочного скотарства в сільськогосподарських підприємствах зазнало істотних негативних змін, що зумовило тенденцію до зменшення виробництва молока. Проблеми, що існують, практично набули системного характеру, вирішення яких потребує комплексного підходу щодо підвищення ефективності галузі на основі оптимізації параметрів організаційно-економічних засад при виробництві конкурентоспроможної продукції молочного скотарства, спрямованому на раціональне використання наявних ресурсів.

У наукових дослідженнях сучасних вчених-економістів, зокрема П. С. Березівського, Т. Г. Дудара, М. М. Ільчука, М. В. Калінчика, О. А. Камілової, М. К. Пархомця, і та ін., акцентується увага на необхідності розвитку молочного скотарства. Проте залишаються недостатньо висвітленими питання пошуку можливостей відродження галузі на регіональному рівні.

Матеріали і методи. Метою статті є дослідження стану виробництва молока аграрними підприємствами Тернопільської області, визначення проблем та напрямів подальшого розвитку галузі молочного скотарства. В даному дослідженні застосовувались методи статистичного аналізу, монографічний метод, а також статистична звітність.

Результати дослідження. Розвиток молочного скотарства є традиційно важливою та невід'ємною складовою сільськогосподарського виробництва з великою кількістю господарюючих суб'єктів і посередників, оскільки воно є однією із системоутворюючих галузей, що сприяє вирішенню продовольчої проблеми держави, а також забезпечення економічної рівноваги виробництва молока. Тернопільська область характеризується сприятливим соціально-економічним, організаційним та екологічним середовищем для розвитку галузі.

Важливими напрямами для стабільного розвитку галузі молочного скотарства в сільськогосподарських підприємствах є: раціональне використання ресурсного потенціалу; розміщення, спеціалізація та концентрація виробництва з урахуванням природних умов; удосконалення механізмів цінової політики, фінансово-кредитної та банківської систем; організація виробничої діяльності на основі інвестиційно-інноваційного розвитку; контрактна система заготівлі молочної сировини між товаровиробниками і переробними підприємствами.

Занепад скотарства в Тернопільській області, зокрема молочного є наслідком не відпрацьованості відповідного економічного механізму та державного регулювання економіки. У 2011 р. порівняно з 2007 р. в сільськогосподарських підприємствах спостерігається чітка тенденція до зменшення поголів'я великої рогатої худоби на 1,1 тис. гол., у тому числі корів на 0,6 тис. гол. (табл. 1).

Таблиця 1

Основні показники виробництва продукції молочного скотарства в сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області

Показники	Роки					Відхилення (+/-) 2011р. до 2007 р
	2007	2008	2009	2010	2011	
Поголів'я великої рогатої худоби, тис. гол.	30,5	26,2	26,5	26,6	29,4	-11
в т.ч. корів	10,0	8,3	8,5	9,0	9,4	-0,6
Середньорічний надій молока на 1 корову, кг	3177	3053	4168	4279	4330	1153

Кількість поголів'я корів і їх продуктивність розглядаються нами як фактори, що впливають на обсяги виробництва молока та рівень розвитку молочного скотарства в сільськогосподарських підприємствах, а також забезпечення населення найціннішим продуктам харчування – молоком. За 2007-2011 рр. у Тернопільській області валове виробництво молока в сільськогосподарських підприємствах коливалось в межах 34,5-37,7 тис. т. Через складну економічну ситуацію та нестабільну цінову кон'юнктуру ринку молока підприємства залишають лише високопродуктивних тварин. За рахунок цього якісний склад молочного стада поліпшується, про що свідчать показники середнього надою молока від 1 корови. Середній надій молока від однієї корови у 2011 р., розрахований по середньому поголів'ю корів молочного стада, в порівнянні з 2007 р., збільшився на 1153 кг і склав 4330 кг.

Негативним явищем у розвитку молочного скотарства для більшості сільськогосподарських підприємств України є те, що в них ведення галузі здійснюється на основі малоефективних технологій з прив'язним утриманням корів і доїнням у відра. Багато технологічних операцій виконується вручну, а рівень автоматизації та механізації виробничих процесів становить 50 відсотків. Це, безперечно, впливає на ефективність виробництва молока в Україні. Ця тенденція спостерігається і в досліджуваній Тернопільській області.

У досліджуваному періоді (табл. 2) виробництво молока збільшилося на 6,1 тис. т. Аналіз свідчить, що у 2007 р. в сільськогосподарських підприємствах було вироблено його 31,6 тис. т, а в 2011 р. – 37,7 тис. т.

За досліджуваній період спостерігається незначне зростання обсягів реалізації молока сільськогосподарськими підприємствами Тернопільської області, що є результатом збільшення виробництва та зростання ціни на нього. Ціни реалізації молока сільськогосподарськими підприємствами характеризуються нестабільною тенденцією.

Аналізуючи реалізаційну ціну 1 ц молока, слід зазначити, що її підвищення вплинуло на збільшення прибутку в сільськогосподарських підприємствах. Так, у 2011 р. сільськогосподарські підприємства від реалізації молока одержали прибутку 1986,5 тис. грн, що на 1200,9 тис. грн більше порівняно з 2007 р.

Що стосується показника рентабельності виробництва молока, то тут спостерігається певна циклічність зі значними перепадами. Наприклад, рентабельність виробництва молока в 2010 р. становила 33,7%, а вже у 2011 р. зменшилась до 22,1%. Головною причиною такої різкої зміни стало формування високих закупівельних цін на молоко з боку переробних підприємств.

Таблиця 2

Економічна ефективність виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області

Показники	Роки					Відхилення (+/-) 2011р. до 2007 р
	2007	2008	2009	2010	2011	
Валове виробництво молока, тис. т	31,6	28	33	34,5	37,7	6,1
Обсяги реалізації молока, тис. т	24,1	23,3	29,3	30,5	35,6	11,5
Собівартість 1 ц молока, грн	118	164,5	168,2	209,5	254,5	136,5
Ціна реалізації 1 ц молока, грн	150,6	204,1	196,1	280,1	310,3	159,7
Рівень рентабельності виробництва молока, %	27,6	24,1	16,5	33,7	22,1	-5,5

Втрата сільськогосподарськими підприємствами позицій на ринку молока зумовлена недостатньо обґрунтованою й недосконалою системою організаційно-економічних умов, відсутністю напрямів стратегічного й ефективного розвитку молочного скотарства.

Відновлення тваринництва в господарствах повинно здійснюватися за умов реалізації таких заходів: по-перше, визначити певні відповідності курсу реформування сільськогосподарських підприємств та приватизації; по-друге, всім підприємствам, що займаються вирощуванням худоби та виробництвом молока, забезпечити самостійність у виборі напряму спеціалізації та каналів реалізації молочної продукції.

У процесі відтворення основного поголів'я в молочному скотарстві важливо встановити раціональну його структуру відповідно до прийнятої

спеціалізації в галузі. Від раціонального співвідношення статевих і вікових груп тварин залежать темпи відтворення стада, рівень виходу молочної продукції та її собівартість.

Перспективний розвиток молочного скотарства у Тернопільській області неможливий без впровадження сучасних технологій виробництва молока та стабільного забезпечення молокопереробних підприємств якісною сировиною.

Одна з визначальних причин, що продовжує стримувати розвиток молочного виробництва, це традиційно низька інвестиційна привабливість сектора порівняно з іншими галузями сільського господарства, яка також суттєво ускладнюється загальними системними проблемами ведення бізнесу в Україні.

Порівняно з іншими галузями сільського господарства, рішення про інвестування в молочне скотарство є найбільш складним з огляду на наступні фактори:

- молочне скотарство має велику фондоємність та, як наслідок, найбільше співвідношення вартості використовуваних основних та оборотних засобів та коштів;

- має найдовший цикл обертання обігових коштів і відповідно найменшу річну кількість їх обертів;

- в цілому молочне скотарство має найбільші порівняно з іншими галузями строки окупності.

В регіоні практично в усіх діючих фермах застосовують технології, які були запроваджені 30-50 років тому, існуючі приміщення не дають можливості використовувати високопродуктивну техніку, зокрема сучасні доїльні установки, системи роздачі кормів і прибирання гною. Корівники не забезпечують нормальних умов утримання тварин, тому потребують реконструкції. У зв'язку з цим нами обґрунтовано необхідність реконструкції існуючих та будівництво нових ферм з метою відтворення молочного скотарства.

Розроблений проект будівництва та реконструкції молочних ферм дозволить сільськогосподарським підприємствам підвищити ефективність молочного скотарства на 60%, причому молоко буде реалізовуватися вищим гатунком. Строки окупності затрат на створення молочних ферм залежать від таких чинників: продуктивності поголів'я, ціни на молоко, організаційно-економічних умов, рівня рентабельності виробництва та системи менеджменту (табл. 3).

Відповідно до проекту інвестиції в реконструкцію існуючої молочної ферми складають 19,4 млн грн, а будівництво нового молочної комплексу – 23,8 млн грн. При річному прибутку від реалізації молока 2,85 млн грн вони зможуть окупитися за 6,8-8,5 років. Інвестування у будівництво та відновлення молочних ферм забезпечить збільшення поголів'я корів, їх продуктивності, стимулюватиме розвиток великотоварного виробництва, а також підвищення якості продукції та її конкурентоспроможності на ринку молока. Це в результаті

приведе до створення додаткових робочих місць, покращення соціальної інфраструктури сільських територій тощо.

Таблиця 3

**Розрахунок потреби в інвестиціях на будівництво та реконструкцію
молочної ферми на 400 корів та їх окупність**

Показники	Будівництво	Реконструкція
Витрати на:		
розробка проектно-технічної документації, тис. грн	4123,5	2098,1
будівництво молочної ферми, тис. грн	3499,5	1154,8
у т. ч. приміщення для утримання корів і телиць, тис. грн	930,1	300,2
обладнання доїльного залу, тис. грн	4944,2	4944,2
обладнання та оснащення ферми (гноєвидалення, водо- та електропостачання і т. д.), тис. грн	1950,0	1950,0
закупівля нетелей, тис. грн	7200,0	7200,0
закупівля необхідної техніки для кормо виробництва, тис. грн	2039,7	2039,7
всього витрат на проект, млн грн	23,8	19,4
Виробництво та заготівля кормів, тис. грн	1300,0	1300,0
Заробітна плата з нарахуваннями, тис. грн	41,1	41,1
Інші поточні витрати, тис. грн	600,0	600,0
Планове виробництво молока, т	2800	2800
Собівартість 1 т, грн	2705	2705
Ціна реалізації 1 т, грн	3800	3800
Річний прибуток від реалізації молока, грн	2847000	2847000
Рівень рентабельності, %	40,5	40,5
Термін окупності інвестицій, роки	8,5	6,8

Проведене дослідження показало, що залучення коштів значно зекономить витрати ресурсів, забезпечить зростання виробництва, а також підвищення якості продукції та її конкурентоспроможності на ринку молока. Інвестування у будівництво та відновлення молочних ферм забезпечить збільшення поголів'я корів, їх продуктивності, стимулюватиме розвиток великотоварного виробництва, а в результаті приведе до створення додаткових робочих місць, покращення інфраструктури сільських територій та розв'язання соціальної проблеми села.

Для сільськогосподарських підприємств в умовах економічної кризи більш прийнятним шляхом є реконструкція ферми, адже будівництво вимагає на 20 % більше інвестиційних вкладень. Водночас, проведені нами дослідження показали, що на реконструйованих фермах пропонується перейти з прив'язного на безприв'язне утримання тварин. Доїння корів здійснюватиметься на установках-майданчиках типу «Ялинка» у спеціалізованому доїльному залі.

Висновки. Таким чином, перспективний розвиток галузі молочного скотарства можливий за умов використання відповідних інструментів відновлення тваринництва в господарствах регіону. До них можна віднести такі заходи: по-перше, поліпшення племінних і продуктивних якостей молочного скотарства, збільшення поголів'я корів; по-друге, створення міцної кормової бази при чіткому дотриманні принципів її раціональної організації; по-третє, основним перспективним напрямом розвитку даної галузі є належне інвестиційне забезпечення.

Поєднання зазначених напрямів розвитку молочного скотарства та здійснення інших організаційно-економічних заходів стане важливою складовою розбудови молочної галузі Тернопільської області в ринкових умовах господарювання.

Література

1. Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств за 2011 рік: [стат. зб.]. – Тернопіль: Головне управління статистики у Тернопільській області, 2012. – 60 с.

2. Реалізація сільськогосподарської продукції сільськогосподарськими підприємствами за 2011 рік: [стат. бюлетень]. – Тернопіль: Головне управління статистики у Тернопільській області, 2012. – 57 с.

3. Сільське господарство Тернопільської області 2011: [стат. зб.]. – Тернопіль: Головне управління статистики у Тернопільській області, 2012. – 215 с.

4. Тваринництво Тернопільщини за 2011 рік: [стат. зб.]. – Тернопіль: Головне управління статистики у Тернопільській області, 2012. – 138 с.

Summary

Hurska I.S.

Separated subsection National University of Life and Environmental Science of Ukraine «Berezhanskiy Agrotechnical Institute», Berezhany, Ukraine

CURRENT STATUS AND FUTURE DEVELOPMENT DAIRY CATTLE IN FARMS TERNOPIL REGION

The article analyzes the present state of dairy cattle, the main directions of industry development in terms of market transformation.

Key words: *dairy cattle, milk production, population, productivity cows, efficiency, investment and competitiveness.*

Рецензент – д.е.н., професор Музика П.М.